

Володимир Володимирович Решота

Львівська лабораторія прав людини і громадянина
Науково-дослідного інституту державного будівництва
та місцевого самоврядування Національної академії
правових наук України
Львів, Україна

АДМІНІСТРАТИВНА ЮСТИЦІЯ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ПУБЛІЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ ТА ЄС

Анотація. *Актуальність теми полягає в необхідності забезпечення ефективного захисту суб'єктивних публічних прав громадян в умовах євроінтеграції України та гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами. Відповідність української системи адміністративної юстиції стандартам ЄС є важливим кроком у напрямку зміцнення правової держави та забезпечення верховенства права. Метою дослідження є виявлення взаємозв'язків між адміністративною юстицією та механізмом захисту суб'єктивних публічних прав людини в Україні та ЄС. Дослідження спрямоване на визначення ролі адміністративної юстиції в забезпеченні верховенства права у сфері публічного управління та контролю за діяльністю органів державної влади й місцевого самоврядування. Для досягнення цієї мети використані методи порівняльного аналізу, системного підходу та аналізу правозастосовної практики. У результаті дослідження було встановлено, що адміністративна юстиція є невід'ємною частиною правової держави, яка забезпечує захист прав громадян від неправомірних дій органів влади. Виявлено, що інтеграція європейських стандартів адміністративної юстиції сприятиме підвищенню ефективності захисту прав громадян в Україні. Запровадження європейських стандартів вимагає вдосконалення законодавства та підвищення кваліфікації суддів для забезпечення відповідності європейським вимогам. Рекомендації включають необхідність подальшого вдосконалення нормативно-правової бази, навчання та підвищення кваліфікації суддів і працівників адміністративних судів, а також активізацію наукових досліджень з метою розробки нових підходів до захисту суб'єктивних публічних прав громадян. Особливу увагу слід приділити адаптації законодавства України до стандартів ЄС, що забезпечить підвищення рівня правової захищеності громадян та зміцнить довіру до судової системи.*

Ключові слова: адміністративна юстиція, права людини, суб'єктивне публічне право, публічна адміністрація, адміністративне судочинство, Європейський Союз.

Volodymyr V. Reshota

*Lviv Laboratory of Human and Citizen's Rights
Research Institute of State Building and Local Government of
National Academy of Legal Sciences of Ukraine
Lviv, Ukraine*

ADMINISTRATIVE JUSTICE AS A MECHANISM FOR PROTECTING SUBJECTIVE PUBLIC RIGHTS OF INDIVIDUALS IN UKRAINE AND THE EU

Abstract. *The relevance of the topic lies in the necessity to ensure effective protection of the subjective public rights of citizens in the context of Ukraine's European integration and the harmonization of national legislation with European standards. The compliance of the Ukrainian administrative justice system with EU standards is an important step towards strengthening the rule of law and ensuring the supremacy of law. The aim of the study is a detailed analysis of administrative justice as a mechanism for protecting human rights in Ukraine and the EU, as well as the examination of the functioning of different models of administrative justice. The research focuses on defining the role of administrative justice in ensuring legality in the field of public administration and controlling the activities of state and local government bodies. To achieve this goal, comparative analysis methods, a systematic approach, and the analysis of law enforcement practices were used. The study found that administrative justice is an integral part of the rule of law, providing protection of citizens' rights against unlawful actions by authorities. It was revealed that the integration of European administrative justice standards will enhance the effectiveness of citizens' rights protection in Ukraine. The implementation of European standards requires legislative improvements and the enhancement of judges' qualifications to meet European requirements. The recommendations include the necessity for further development of the legal framework, training and qualification enhancement for judges and administrative court staff, as well as the activation of scientific research aimed at developing new approaches to protecting the subjective public rights of citizens. Special attention should be paid to adapting Ukrainian legislation to EU standards, which will ensure an increased level of legal protection for citizens and strengthen trust in the judicial system.*

Keywords: *administrative justice, human rights, subjective public right, public administration, administrative adjudication, European Union.*

ВСТУП

Адміністративна юстиція є невід'ємною складовою функціонування демократичної правової держави, покликаної захищати суб'єктивні права та свободи громадян у сфері публічно-правових відносин. Головним завданням адміністративної юстиції є захист прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб від порушень з боку державних органів, місцевих органів влади, їхніх посадових та службових осіб, а також інших суб'єктів, які здійснюють владні управлінські функції.

Визначальним для адміністративної юстиції є не лише предмет спору, а й те, що громадяни потребують найбільшого захисту від рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень. Для здійснення більшості своїх прав і свобод громадяни взаємодіють з державними та місцевими органами влади, а також з їхніми посадовими та службовими особами. З огляду на це демократична держава зобов'язана забезпечити громадянам захист від неправомірних дій, бездіяльності або незаконних рішень з боку суб'єктів владних повноважень. Такий захист є ключовим показником дотримання прав людини державою та надає громадянам можливість оскаржувати дії, бездіяльність чи рішення владних органів, забезпечуючи прозорість і підзвітність влади.

У системі державних органів, що забезпечують охорону та захист прав і свобод людини та громадянина від свавілля з боку державних і місцевих органів влади, важливу роль відіграє адміністративна юстиція, яка є «атрибутом демократичної правової держави» [1, с. 7–14], «доступним та ефективним інструментом захисту прав людини» [2, с. 48], «елементом механізму вирішення конфліктів між суб'єктами громадянського суспільства та державою» [3, с. 277–279], «гарантією захисту суб'єктивних прав» [4; 5] тощо.

Важливо наголосити, що адміністративна юстиція забезпечує захист публічних прав людини та громадянина за допомогою спеціально створеної системи незалежних органів, що мають на меті вирішити публічно-правові спори.

У науковій літературі під суб'єктивним правом розуміють «міру дозволеної поведінки особи, закріпленої в юридичних нормах. Це право характеризує певні можливості (свободи), які належать учаснику суспільного життя...» [6, с. 681].

Проблематика захисту суб'єктивних публічних прав людини в Україні та ЄС є важливим і актуальним питанням з кількох причин:

1) удосконалення механізмів захисту прав і свобод людини. Адміністративна юстиція відіграє ключову роль у забезпеченні прав людини, особливо у сфері публічно-правових відносин, де громадяни можуть стикатися з порушеннями їх прав та свобод з боку органів публічної влади;

2) євроінтеграція України. У контексті інтеграції України до ЄС важливо, щоб система адміністративної юстиції України відповідала європейським стандартам. Це включає ефективний захист прав громадян та забезпечення справедливості у відносинах між громадянами та державою;

3) зміцнення довіри до судової системи. Адміністративна юстиція допомагає зміцнити довіру громадян до судової системи, забезпечуючи неупереджене й справедливе розв'язання спорів між громадянами та публічною владою;

4) забезпечення законності та прозорості в діяльності публічної адміністрації. Адміністративні суди здійснюють контроль за законністю дій та рішень органів, посадових та службових осіб державної влади і місцевого самоврядування;

5) захист від зловживань владою. Адміністративна юстиція забезпечує ефективний захист громадян від зловживань владою, неправомірних дій або безді-

ьяльності з боку органів державної влади та посадових осіб. Це важливо для запобігання корупції й забезпечення справедливості;

б) гармонізація правових систем України та ЄС. Дослідження й порівняння адміністративної юстиції в Україні та ЄС дозволяють виявити найкращі практики та сприяти гармонізації цих правових систем, що сприятиме покращенню правового середовища й підвищенню ефективності судового захисту громадян.

Розгляд адміністративної юстиції як механізму захисту суб'єктивних публічних прав людини в Україні та ЄС є ключовим для забезпечення верховенства права, захисту прав і свобод громадян та зміцнення демократичних інституцій.

Проблематику адміністративної юстиції часто піднімали в наукових публікаціях вітчизняні дослідники, зокрема такі як: В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, О. М. Бандурка, Ю. П. Битяк, І. А. Грицяк, І. Б. Коліушко, В. М. Кравчук, Є. Б. Кубко, Р. О. Куйбіда, О. В. Муза, О. М. Пасенюк, Ю. С. Педько, В. Г. Перепелюк, Н. Б. Писаренко, М. І. Смокович, В. С. Стефанюк, М. М. Тищенко, Г. Й. Ткач, В. М. Шаповал, В. І. Шишкін та багато ін. У той же час питання захисту публічних прав людини, як і вся правова система України, динамічно змінюється й особливо в умовах необхідності гармонізації й уніфікації національного законодавства України до принципів, норм та стандартів *acquis* Європейського Союзу, що є необхідним для повноцінної інтеграції України в ЄС.

Проблематика суб'єктивних публічних прав не отримала ґрунтовного аналізу в працях вітчизняних дослідників. В юридичній науці питання суб'єктивного права є предметом дослідження переважно в контексті теорії прав людини, правового статусу особи тощо. Натомість категорії суб'єктивного права людини в контексті її взаємозв'язку з публічною владою, яка не лише повинна захищати такі права, а й створювати механізм усунення від порушень з боку органів публічної влади, приділено недостатньо уваги. Окремі питання суб'єктивних публічних прав досліджували В. Бевзенко, О. Заверуха, Б. Кістяківський, Р. Корнута, Т. Мацелик, Р. Мельник, О. Пасенюк, О. Синявська та ін. Зокрема, Б. О. Кістяківський наголошував, що гарантії прав і свобод особистості є основною умовою верховенства права. Дослідник вважав, що держава стає правовою тільки тоді, коли в ній утверджується принцип незалежного існування людської особистості, яка має пріоритет над державою [7, с. 203]. Вважаємо, що це підкреслює вагомість цієї категорії та необхідність проведення наступних наукових пошуків.

Метою статті є дослідити питання взаємозв'язків між адміністративною юстицією та механізмом захисту суб'єктивних публічних прав людини в Україні та ЄС.

1. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Для досягнення мети дослідження було застосовано різноманітні загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, зокрема: діалектичний, індуктивний та дедуктивний, синтезу та аналізу, формально-логічний, системно-структурний

аналіз, функціональний та структурно-функціональний, порівняльний метод та ін., що дозволило всебічно проаналізувати предмет дослідження, виявити його сутнісні характеристики та взаємозв'язки, а також отримати науково обґрунтовані результати.

За допомогою діалектичного методу було виявлено причини виникнення та сутність адміністративної юстиції. Цей метод дозволяє дослідити адміністративну юстицію в контексті історичного розвитку, виявити внутрішні протиріччя та тенденції її розвитку. Завдяки діалектичному методу вдалося розкрити взаємозв'язок між адміністративною юстицією та іншими правовими інститутами, а також її роль у забезпеченні прав і свобод громадян.

Індуктивний та дедуктивний методи були використані для узагальнення емпіричних даних з тематики дослідження. Індуктивний метод дозволяє перейти від окремих фактів до загальних висновків, а дедуктивний – навпаки, від загальних положень до конкретних фактів. Використання цих методів дозволило систематизувати емпіричні дані, виявити закономірності та тенденції розвитку адміністративної юстиції, а також узагальнити результати дослідження.

Метод синтезу був застосований для аналізу сутності адміністративної юстиції та категорії суб'єктивних публічних прав. Синтезуючи різні аспекти досліджуваної проблеми, вдалося створити цілісне уявлення про адміністративну юстицію як правовий інститут, що забезпечує захист суб'єктивних публічних прав громадян. Метод синтезу також дозволив об'єднати різні наукові підходи та точки зору, створивши єдину концепцію адміністративної юстиції.

Метод аналізу був використаний для вивчення складових механізму захисту публічних прав громадян. За допомогою методу аналізу вдалося розкрити специфіку адміністративної юстиції як механізму захисту прав громадян та визначити її місце в системі національного правосуддя.

Системний метод був застосований для визначення складових адміністративної юстиції, що включає як судові, так й квазісудові установи, що мають на меті розглянути та вирішити публічно-правовий спір. Використання системного методу дозволило комплексно підійти до вивчення адміністративної юстиції та розкрити її багатогранність.

Функціональний метод був використаний для виявлення значення адміністративної юстиції для гарантування суб'єктивних прав громадян через аналіз її функцій. Функціональний підхід дозволив дослідити, які саме функції виконує адміністративна юстиція в системі правосуддя, як вони реалізуються на практиці, а також яке значення вони мають для захисту прав і свобод громадян. Завдяки функціональному методу вдалося розкрити практичну цінність адміністративної юстиції та її роль у забезпеченні законності й справедливості.

Структурно-функціональний метод був використаний для вивчення організаційної структури адміністративної юстиції. Цей метод дозволив дослідити, як організована адміністративна юстиція, які органи її складають, які функції вони

виконують, а також як взаємодіють між собою. Використання структурно-функціонального методу дозволило виявити сильні та слабкі сторони організаційної структури адміністративної юстиції, а також визначити напрямки її вдосконалення.

Порівняльний підхід дозволив виявити спільні риси та відмінності між адміністративною юстицією в Україні та Європейському Союзі, а також визначити, які елементи європейського досвіду можуть бути використані для вдосконалення національної системи адміністративної юстиції. Завдяки порівняльному методу вдалося виявити кращі практики та розробити рекомендації для реформування та вдосконалення адміністративної юстиції в Україні.

Таким чином, методологія дослідження базується на комплексному використанні різноманітних загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання. Це дозволило всебічно дослідити адміністративну юстицію, виявити її сутність, функції та роль у системі правосуддя, а також розробити рекомендації для її вдосконалення в Україні з урахуванням європейського досвіду.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Адміністративна юстиція є невід'ємним елементом функціонування демократичної правової держави. Її головне завдання полягає в захисті суб'єктивних прав і свобод громадян, що виникають у сфері публічно-правових відносин. Вона служить ефективним механізмом забезпечення законності в публічному управлінні та здійснює нагляд за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування. Окрім цього, адміністративна юстиція сприяє формуванню довіри громадян до державних інституцій, забезпечуючи їх захист від свавілля та неправомірних дій чиновників. Вона також відіграє важливу роль у зміцненні принципів верховенства права й забезпечує прозорість та відповідальність державного управління.

Педько Ю. С. наголошує, що адміністративна юстиція є гарантією захисту публічних прав громадян і «спирається на матеріальні та процесуальні норми адміністративного права як галузі публічного права» [8, с. 13, 14]. Дійсно, призначення адміністративної юстиції спрямовано на вирішення публічно-правових спорів, здійснення захисту прав і свобод людини саме в публічно-правовій площині. З огляду на це необхідно з'ясувати суть і значення таких категорій як «адміністративна юстиція» та «суб'єктивне публічне право» з метою розкриття їх взаємозв'язку.

Суб'єктивне право громадянина характеризується ознакою публічності [7, с. 202]. Це проявляється не лише в тому, що держава повинна створювати механізм захисту та відновлення порушеного права, адже це стосується й «приватно-правових прав», але й у тому, що суб'єктивні публічні права виникають у сфері державного управління та місцевого самоврядування (публічного управління), наприклад, можливість впливати на управлінські процеси, брати участь

у державній і суспільно-політичній діяльності, користуватися правами й свободами, передбаченими Конституцією та законами України, а також оскаржувати дії, рішення або бездіяльність органів влади та їх посадових осіб у судовому чи адміністративному порядку.

Важливо наголосити, що адміністративна юстиція на відміну від адміністративно-деліктних органів не має на меті притягнути особу до адміністративної відповідальності, не зважаючи на використання в назві основних кодифікованих актів у цих галузях терміну «адміністративний». Адже Кодекс України про адміністративні правопорушення тяжіє ближче до кримінального законодавства, ніж до Кодексу адміністративного судочинства України. Водночас і досі трапляються публікації, які ототожнюють адміністративне судочинство чи адміністративний (судовий) процес з провадженням у справі про адміністративне правопорушення [9, с. 98].

Нормативного визначення поняття «адміністративна юстиція» не має, що дозволяє трактувати його по-різному. Так, Кодекс адміністративного судочинства України у ст. 4 містить визначення поняття «адміністративне судочинство» як діяльність адміністративних судів щодо розгляду і вирішення адміністративних справ у порядку, встановленому цим Кодексом [10]. Проте у деяких європейських державах завдання з вирішення публічно-правових спорів покладено не на адміністративні суди, а на інші установи, які навіть можуть не бути складовою системи правосуддя, а тому отримали назву «квазісудові», зокрема в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, а також в Ірландії. Квазісудові установи не є складовою системи правосуддя, проте вони виконують певні функції з вирішення публічних спорів, що визначає їхню назву. Це зумовлює необхідність провести класифікацію та розмежування моделей адміністративної юстиції.

Основним критерієм класифікації моделей адміністративної юстиції вважають приналежність країни до певного типу правової системи [2, с. 49]. Проте, на нашу думку, цей критерій не є єдиним, адже на формування відповідної моделі чи підмоделі адміністративної юстиції впливає багато інших факторів. Так, у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії вирішення публічно-правових спорів здебільшого покладається на трибунали, які, переважно, мають особливий статус, а їхні члени не є суддями. Натомість у США ці функції виконують судді адміністративного права, які організаційно є складовою публічної адміністрації, а не системи судоустрою. Суттєві відмінності є й у державах, що відносяться до континентальної правової системи. Так, континентально-європейська модель організації судового вирішення адміністративних спорів передбачає наявність окремої спеціалізованої гілки адміністративних судів у межах судової влади (наприклад, Франція, Німеччина, Італія, Польща) або спеціалізованих адміністративних палат у структурі загальних судів (Іспанія, Нідерланди, Швейцарія). Водночас у Франції Державна Рада, яка очолює систему адміністративної юстиції та є касаційною інстанцією, виконує й певні адміністративні функції,

тобто не є суто судовою установою. З огляду на це пропонуємо провести класифікацію системи адміністративної юстиції залежно від організації та системи органів, на які покладено відповідні функції, що дозволяє у свою чергу виділити й певні їх підсистеми. За цим критерієм можна виокремити континентальну модель адміністративної юстиції, де ці функції виконують спеціальні адміністративні суди або окремі палати загальних судів, та англосаксонську (квасісудову) модель, що представлена спеціально створеними органами, які за своєю процедурою розгляду та вирішення адміністративно-правових спорів нагадують судові органи, проте не входять до системи судоустрою країни і належать до системи органів виконавчої влади або мають незалежний статус. З континентальної моделі можна виділити такі підмоделі: французьку, німецьку та змішану, а з англосаксонської – англійську та американську, адже вони мають ряд суттєвих відмінностей між собою [11, с. 22].

Слід також зауважити, що дискусійним є твердження, що в державах англосаксонської правової системи повноваження щодо розгляду позовів проти адміністрації належать виключно загальним судам (наприклад, Велика Британія, Канада, США) [12]. Це заперечує квасісудову модель адміністративної юстиції, яка, на нашу думку, відіграє важливу роль у вирішенні адміністративних спорів. Тобто загальні суди в англійській моделі зберігають функції нагляду як за органами публічної влади, так і за системою (адміністративних) трибуналів.

Важливо також підкреслити, що на рівні ЄС відсутня загальносоюзна модель адміністративної юстиції, адже в кожній державі-члені ЄС на національному рівні сформована своя особлива система захисту публічних прав громадян. Натомість судова система ЄС спрямована на вирішення справ щодо застосування саме актів ЄС і не розмежовується на окремі юрисдикції, а швидше представлена окремими судовими установами. Винятком може слугувати Трибунал (суд) публічної служби ЄС, який проте розглядає спори публічних службовців на рівні органів ЄС, а не національних органів публічної адміністрації держав-учасниць [13, с. 260]. Хоча до юрисдикції адміністративних судів України відносяться спори у сфері публічної служби, проте не в усіх державах ЄС така категорія покладена саме на адміністративну юстицію. З огляду це не можемо вживати термін адміністративна юстиція ЄС, яка б позначала сукупність органів з вирішення публічно-правових спорів. Ці функції зосереджені в національних судових системах держав-членів ЄС.

Адміністративна юстиція включає два латинські терміни: *administratio* (управління, завідування, керівництво) та *justitia* (справедливість, правосуддя, судове відомство). Через неоднозначність перекладу цих термінів у науковій літературі виникло кілька підходів до розуміння адміністративної юстиції. Різноманітні варіанти перекладу терміна *justitia* призвели до різних способів його тлумачення.

Науковці виокремлюють такі основні тенденції в розумінні адміністративної юстиції як:

- особливого порядку вирішення адміністративно-правових спорів судами та вповноваженими на те державними органами;
- самостійної галузі правосуддя, ціллю якої є вирішення судами спорів між громадянами та органами управління (адміністрацією) або між самими органами управління – тобто адміністративне судочинство;
- не тільки особливого виду судочинства, а й системи спеціалізованих судів або спеціальних судових підрозділів, які здійснюють адміністративне судочинство [14, с. 9].

Більшість визначень поняття адміністративної юстиції стосується її функціонування в країнах континентальної моделі. Однак вважаємо, що цей термін повинен охоплювати всі світові моделі адміністративної юстиції. Якщо адміністративна юстиція сприймається виключно як система адміністративних судів, то виникає питання, як можна стверджувати про існування інших моделей адміністративної юстиції, де ці функції виконують інші державні органи. Виникає ситуація, коли поняття є вужчим за свої теоретичні моделі, що є неприпустимим. Зважаючи на це та різні точки зору на природу адміністративної юстиції, пропонуємо наступне визначення. На нашу думку, адміністративна юстиція – це система вповноважених судових та квазісудових органів, які розглядають і вирішують адміністративні спори за спеціально встановленим порядком щодо законності рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, що порушують права, свободи та інтереси осіб у сфері публічно-правових відносин [11, с. 45]. Таке широке трактування адміністративної юстиції як судових, так і квазісудових установ розкриває основні ознаки світових моделей адміністративної юстиції.

При визначенні змісту адміністративної юстиції важливо встановити підстави для звернення осіб до органів адміністративної юстиції. Громадянин для забезпечення своїх прав та інтересів вступає у відносини з органами публічного управління, які характеризуються взаємними правами й обов'язками сторін. Порушення органом управління суб'єктивних прав громадян, що може проявлятися в незаконному рішенні, дії чи бездіяльності, стає підставою для виникнення конфлікту між громадянином та органом публічної влади. У результаті такого порушення виникає інший тип адміністративно-правових відносин – «конфліктний». Він супроводжується усвідомленням громадянином, що його права та інтереси порушені, а також відмовою органу публічного управління виконати вимогу громадянина.

Факт існування конфліктної ситуації сам по собі не означає виникнення адміністративного спору. Адміністративний спір виникає внаслідок ініціативи громадянина щодо оскарження управлінських рішень чи заходів, вжитих органами виконавчої влади або місцевого самоврядування, якщо він вважає їх протиправними [3, с. 278].

Взаємодія правових систем України та ЄС не може бути повноцінною без наближення судового механізму захисту суб'єктивних публічних прав громадян до європейських норм та стандартів, що зумовлено наступним:

По-перше, інтеграція України до європейського правового простору вимагає реформування правової та економічної системи та приведення їх у відповідність до європейських стандартів, які включають вимоги, що забезпечують наближення правових систем і є важливим інструментом гармонізації законодавства України та Європейського Союзу. Адаптація українського законодавства є першим етапом довготривалого процесу наближення національної правової системи, включаючи правову культуру, доктрину та судову й адміністративну практику, до правової системи Європейського Союзу згідно з критеріями, встановленими для країн, які мають намір до нього приєднатися.

По-друге, ухвалення Кодексу адміністративного судочинства України стало важливим кроком до законодавчого закріплення європейських стандартів адміністративного судочинства, у тому числі розроблених спеціальними комітетами Ради Європи.

По-третє, із законодавчим закріпленням спеціальної процедури розгляду адміністративно-правових спорів, Україна підтвердила свою прихильність до європейської інтеграції та приведення свого законодавства у відповідність до європейських стандартів і норм. Важливим питанням залишається, наскільки ефективно вдасться сформувати систему адміністративних судів, які у своїй діяльності будуть виконувати всі гарантії, передбачені Кодексом адміністративного судочинства України [15, с. 208–209].

По-четверте, зближення правової системи України та ЄС передбачає також інституційну гармонізацію судової системи України та ЄС, що означатиме також визнання судової практики судових інституцій ЄС. Адже кожна держава-член ЄС окрім національної системи правосуддя визнають юрисдикцію Європейського Суду Правосуддя, Суду першої інстанції та Трибуналу з питань публічної служби. Ці установи розглядають справи, що зачіпають не лише питання загальносоюзного рівня, а й стосуються кожної окремої держави ЄС. Відтак це питання потребує наступних ґрунтовних пошуків і досліджень.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження, можна зробити кілька ключових висновків, які підкреслюють значення адміністративної юстиції в захисті суб'єктивних публічних прав громадян.

Адміністративна юстиція є ключовим елементом демократичної правової держави, яка забезпечує захист прав громадян у відносинах з органами публічної влади. Крім того, вона здійснює контроль за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування та їх посадових і службових осіб, захищаючи права й свободи громадян від можливих зловживань і свавілля.

Класифікація моделей адміністративної юстиції дозволила виявити основні підходи до організації вирішення публічно-правових спорів у різних державах, що включають континентальну й англосаксонську системи. Континентальна сис-

тема характеризується існуванням спеціалізованих адміністративних судів, тоді як англосаксонська система передбачає вирішення адміністративних спорів квазісудовими органами. Водночас з континентальної моделі можемо виділити наступні підмоделі: французьку, німецьку та змішану, а з англосаксонської – англійську й американську, які мають ряд суттєвих відмінностей між собою.

Аналіз суб'єктивних публічних прав показав, що вони є невід'ємною частиною правової системи та виникають у сфері взаємовідносин громадян та органів публічної влади. Водночас адміністративна юстиція виконує важливу функцію з захисту суб'єктивних публічних прав громадян, надаючи можливість громадянам оскаржувати незаконні рішення, дії чи бездіяльність органів влади, забезпечуючи таким чином дотримання принципів законності та справедливості у сфері публічно-правових відносин.

Важливим завданням сьогодення є інтеграція України до європейського правового простору, що вимагає гармонізації національного законодавства до європейських стандартів, що включає адаптацію європейських норм і принципів, у тому числі, й у сфері правосуддя та належного доступу до нього. Впровадження європейських стандартів адміністративної юстиції може сприяти покращенню національної системи правосуддя України. Загалом дослідження адміністративної юстиції дозволяє зробити висновок про необхідність подальших реформ, спрямованих на підвищення ефективності судової системи та забезпечення захисту публічних прав громадян.

Таким чином, адміністративна юстиція є важливим інструментом забезпечення верховенства права, законності, справедливості та захисту прав громадян у публічно-правових відносинах. Вона сприяє зміцненню правової держави та демократичних цінностей, забезпечуючи надійний механізм контролю за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Отримані за підсумками проведення дослідження наукові положення, а також сформульовані пропозиції спрямовані на формування теоретико-прикладних засад для активізації наукових досліджень, присвячених різним аспектам функціонування адміністративної юстиції як механізму захисту суб'єктивних публічних прав людини в Україні та ЄС. Висновки дослідження можуть стати основою для подальших наукових робіт, що охоплюють питання інтеграції європейських стандартів у національне законодавство України, а також удосконалення адміністративних процедур для підвищення ефективності захисту прав громадян. Сформульовані пропозиції спрямовані на покращення правозастосовної практики та розвиток теоретичних підходів до розуміння ролі адміністративної юстиції в системі правосуддя. Вони можуть бути використані для розробки рекомендацій з реформування адміністративних судів, адаптації найкращих європейських практик, а також удосконалення механізмів контролю за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Димитров Ю. Адміністративна юстиція – атрибут демократичної правової держави. *Право України*. 1996. №4. С. 7–14.
- [2] Смокович М. І. Адміністративна юстиція як доступний та ефективний інструмент захисту прав людини в Україні. *Приватне та публічне право*. 2021. №1. С. 48–53.
- [3] Педько Ю. С. Адміністративна юстиція як елемент механізму вирішення конфліктів між суб'єктами громадянського суспільства та державою. *Суспільні реформи та становлення громадянського суспільства в Україні* : матеріали наук.-практ. конф. (м. Київ, 30 трав. 2001 р.). Київ : УАДУ, 2001. С. 277–279.
- [4] Чуб А. Адміністративна юстиція як гарантія захисту суб'єктивних публічних прав: історія розвитку та становлення в Україні. *Jurnalul juridic național: teorie și practică. Ianuarie*. 2020. S. 167–170.
- [5] Чуб А. Система гарантій захисту суб'єктивних публічних прав. *Law. State. Technology*. 2021. Вип. 2. С. 43–49.
- [6] Рабінович П. М. Суб'єктивне право. *Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол. Ю. С. Шемчушенко (гол. редкол.) [та ін.]*. Київ : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1998. Т. 5 : П – С. 2003. С. 681.
- [7] Заверуха О. Суб'єктивні публічні права громадян як об'єкт судового захисту. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні* : матеріали ІХ регіональн. наук.-практ. конф. (м. Львів, 13–14 лют. 2003 р.). Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2003. С. 202–203.
- [8] Педько Ю. С. Становлення адміністративної юстиції в Україні : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. 208 с.
- [9] Bratel S., Komirchyi P., Paryzkyi I., Matvieiev S., Zubko A. Administrative justice as a deterrent to the implementation of tasks within criminal proceedings. *Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10. Iss. 40. P. 93–99. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2021.40.04.10>. ResearcherID AAY-1325–2021.
- [10] Кодекс адміністративного судочинства України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 21.05.2024).
- [11] Решота В. В. Англосаксонська модель адміністративної юстиції : монографія. Львів : СПОЛОМ, 2020. 180 с.
- [12] Craig P. P. The common law, reasons and administrative justice. *Cambridge Law Journal*. 1994. No. 53(2). P. 282–302. <https://doi.org/10.1017/S0008197300099050>
- [13] Решота В. В. Трибунал публічної служби Європейського Союзу. *Демократичне врядування в контексті глобальних викликів та кризових ситуацій* : матеріали наук.-практ. конф. у 2-х ч. (м. Львів, 3 квіт. 2009 р.) / за наук. ред. : В. С. Загорського, А. В. Ліпенцева. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2009. Ч. 2. С. 260–262.
- [14] Адміністративна юстиція: європейський досвід і пропозиції для України / [авт.-упоряд. І. Б. Коліушко, Р. О. Куйбіда]. Київ : Факт, 2003. 514 с.
- [15] Reshota V. European standards of administrative justice. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2023. Вип. 77. С. 203–212.

REFERENCES

- [1] Dymyrov, Y. (1996). Administrative justice – an attribute of a democratic legal state. *Law of Ukraine*, 4, 7–14.
- [2] Smokovych, M. I. (2021). Administrative justice as an accessible and effective tool for protecting human rights in Ukraine. *Private and Public Law*, 1, 48–53.

- [3] Pedko, Y. S. (2001). Administrative justice as an element of the mechanism for resolving conflicts between civil society and the state. In *Societal Reforms and the Formation of Civil Society in Ukraine: Proceedings of the Scientific and Practical Conference with International Participation* (pp. 277–279). Kyiv: UADU.
- [4] Chub, A. (2020). Administrative justice as a guarantee of the protection of subjective public rights: The history of development and formation in Ukraine. *Jurnalul Juridic Național: Teorie și Practică*, 1, 167–170.
- [5] Chub, A. (2021). The system of guarantees for the protection of subjective public rights. *Law. State. Technology*, 2, 43–49.
- [6] Rabinovych, P. M. (1998). Subjective rights. In Yu. S. Shemshuchenko (Ed.), *Legal Encyclopedia: In 6 Volumes* (Vol. 5, pp. 681). Kyiv: Ukrainian Encyclopedia named after M. P. Bazhan.
- [7] Zaverukha, O. (2003). Subjective public rights of citizens as an object of judicial protection. In *Problems of State Formation and Protection of Human Rights in Ukraine: Proceedings of the IX Regional Scientific and Practical Conference* (pp. 202–203). Lviv: Ivan Franko National University of Lviv.
- [8] Pedko, Yu.S. (2003). Formation of Administrative Justice in Ukraine. Kyiv: V. M. Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine.
- [9] Bratel, S., Komirchyi, P., Paryzkyi, I., Matvieiev, S., & Zubko, A. (2021). Administrative justice as a deterrent to the implementation of tasks within criminal proceedings. *Amazonia Investiga*, 10(40), 93–99. <https://doi.org/10.34069/AI/2021.40.04.10>
- [10] Code of Administrative Procedure of Ukraine. (2024, May). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
- [11] Reshota, V. V. (2020). The Anglo-Saxon model of administrative justice. Lviv: Spolom.
- [12] Craig, P. P. (1994). The common law, reasons and administrative justice. *Cambridge Law Journal*, 53(2), 282–302. <https://doi.org/10.1017/S0008197300099050>
- [13] Reshota, V. V. (2009). The Tribunal of Public Service of the European Union. In *Democratic Governance in the Context of Global Challenges and Crisis Situations: Proceedings of the Scientific-Practical Conference with International Participation* (pp. 260–262). Lviv: Lviv Regional Institute of Public Administration.
- [14] Koliushko, I. B., & Kuibida, R. O. (2003). Administrative Justice: European Experience and Proposals for Ukraine. Kyiv: Fakt.
- [15] Reshota, V. (2023). European standards of administrative justice. *Bulletin of the Lviv University. Series of Law*, 77, 203–212.

Володимир Володимирович Решота

Доктор юридичних наук, професор

Головний науковий співробітник

Львівська лабораторія прав людини і громадянина

Науково-дослідний інститут державного будівництва

та місцевого самоврядування

Національної академії правових наук України

79000, вул. Січових Стрільців, 14, м. Львів, Україна

Volodymyr V. Reshota

Doctor of Law, Professor

Chief Researcher

Lviv Laboratory of Human and Citizen's Rights

Research Institute of State Building and Local Government of

National Academy of Legal Sciences of Ukraine

79000, Sichovykh Strilciv St., 14, Lviv, Ukraine

Рекомендоване цитування: Решота В. В. Адміністративна юстиція як механізм захисту суб'єктивних публічних прав людини в Україні та ЄС. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2024. Т. 31. №3. С. 38–51.

Suggested Citation: Reshota, V. V. (2024). Administrative Justice as a Mechanism for Protecting Subjective Public Rights of Individuals in Ukraine and the EU. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 31(3), 38–51.

Стаття надійшла / Submitted: 14/07/2024

Доопрацьовано / Revised: 14/08/2024

Схвалено до друку / Accepted: 05/09/2024